
Evropa

Philippe Séguin

Evropa vychází z dlouhé války, kterou byla rozdírána ze všech stran a která v nás stále odeznívá jako nekonečná sebevražda. Zažili jsme války otevřené i válku studenou, pamatujeme příšerné příznaky nacizmu a stalinizmu, proběhla tu francouzsko-německá válka v roce 1870 a po ní dvě světové války. Obě byly tak strašně vražedné, že na dlouhou dobu poznamenaly lidské myšlení, neboť mu jasně ukázaly, jak velkým nebezpečím jsou nacionalistické koncepce.

Evropa tedy vychází z této velmi dlouhé války, ale přesto se nachází na okraji propasti.

V rámci dvanáctky, jež je považována za uskupení na vzestupu, se projevuje rozčarování a hořkost. Ani předseda Komise ES nezastírá, že má stále větší pochyby o budoucnosti Společenství. Pochmurná jsou i stanoviska Evropské unie, od níž se očekávalo, že bude zrození Unie oslavovat; křtiny se však odbývaly v náladě spíše pohřební. A ani tam nikoho nenapadlo oslavovat první výročí referenda o Maastrichtské smlouvě, nikdo si nedovolil sfoukávat svíčky na dortu ze strachu, aby neuhasil i to málo, co zbylo z nejistého, skomírajícího plaménku.

Všichni se tedy shodují v názoru, že Evropa je dnes v krizi, z níž východisko se nachází někde mezi odříkáním a útekem vpřed. Pokud by se tento vývoj potvrdil, museli bychom se obávat procesu rozkladu. Doba tedy naléhavě žádá, abychom reagovali, hovořili, navrhovali a hlavně abychom vytyčovali nové a jasné perspektivy evropské integrace.

Avšak kdo dnes má právo hovořit o Evropě? Jedinými, kdo tváří v tvář ohlušujícímu tichu konformistů všeho druhu a těm, kdož se upínají k chimérám, nejsou odsouzeni k mlčení, jsou ti, kteří už dříve upozorňovali na jistá úskalí zvoleného řešení. K Evropě mohou dnes promlouvat pouze ti, jejichž ústa nejsou poskvrněna omyly. A ti mají povinnost hovořit, neboť národy něco očekávají, ale zatím nic nepřichází.

Diskuze o Maastrichtu měla jeden velký přínos – obrátila se na občany, a tím myšlenku Evropy přeměnila v ústřední téma veřejných diskuzí. A ty nám odhalily strategii, která chtěla Evropu vytvořit v lepším případě bez národů, v horším případě pak proti národům. Tak tedy skonala technokratická utopie „Evropy na klíč“. Zároveň se potvrdilo, že je více způsobů, jak vytvořit Evropu, více způsobů proevropanství a že navíc máme právo o nich diskutovat.

Díky této první velké diskuzi v dějinách evropské integrace jsme si všichni uvědomili, že jediným politickým horizontem našich národů je jednota a že bez ní nemůže být velké Evropy. Poté, kdy jsme se dopustili chyb a kdy byly národy mobilizovány, nastal čas pro nové návrhy a ambice našeho kontinentu.

Mým přáním je tedy přesvědčit vás, že nastala vhodná doba na vytvoření Velké Evropy, aniž bychom přitom museli bourat Společenství. Je čas pokračovat ve výstavbě Evropy, aniž bychom přitom pokračovali v destrukci národů a států, které ji tvoří.

Proto vám navrhuji, abychom se vrátili k mechanismu blokování evropské integrace, dále abychom analyzovali, kde se jeho chod zadržuje a abychom si objasnili tajemství jeho poruchy a jeho zastavení. Tak bude možné nastínit principy i prostředky nezbytného oživení Evropy, a to z dvojí perspektivy: stabilita a prosperita celého našeho kontinentu.

I. Jak jsme se do této situace dostali?

Příčiny zbrzdění jsou rozmanité.

Budme však spravedliví. Společenství nejprve muselo čelit nečekaným konjunkturálním obtížím, jež vytvořily nejnepříznivější kontext a jež ani zdaleka neusnadnily naléhavé

změny perspektiv. Tyto obtíže byly a nadále jsou spojeny s celosvětovou krizí, jejíž realita, rozsah a trvání jsou nesporné. Není tedy jednoduché vysvětlit, jak se Evropa mohla během pár let přeměnit z pólu rozvoje v pól recese.

K těmto obtížím se přidružily důsledky německého znovusjednocení. Řetězec jeho následků všichni dobře známe. Vzestup úrokových sazeb zahájený Bundesbankou vyústil v rozdělení zemí na ty, které se připojily k marce – a to za jakoukoli cenu – a na ty, které se rozhodly pro devaluaci.

Tím se porušila pravidla hry evropského trhu a nakonec v srpnu 1993 došlo k zhroucení Evropského měnového systému. Toto zbrzdění vyústilo v souběžné působení světové hospodářské krize a evropské měnové krize. Nevidaný vzestup úrokových sazeb a neza-městnanosti, snahy o rivalitní devaluace a o sociální dumping nakonec vedly k vzájemnému podezírání. Zároveň s tím oprávněně narůstal pocit, že technokratický způsob fungování Společenství je netolerantní.

A z toho pak vznikla krize třetí – politická a morální –, projevující se stažením do sebe a sobectvím. Setkáváme se s tím nejenom na úrovni států, nýbrž i na úrovni regionů. Od Skotska po italské ligy, přes Vlámsko a některé francouzské regiony se setkáváme se vzestupem komunalistických hnutí, která se odvíjejí od společného popírání hodnot národa a státu. Můžeme říci, že takovéto stažení do sebe, které někteří považují za oprávněné, je vysvětlitelné jedině jako chování nacionalistické. *Je totiž motivováno nikoli hledáním nových způsobů solidarity, nýbrž hledáním alibi pro odmítnutí jakékoli solidarity.*

Přesto však podstatné příčiny současného neklidu musíme hledat jinde – v tragickém nepochopení změny plynoucí z osvobození střední a východní Evropy a zejména v tom, že jsme ignorovali, nebo, a to je ještě horší, jsme chtěli ignorovat úkoly a povinnosti, vyplývající pro nás z tohoto osvobození.

A přitom od okamžiku pádu berlínské zdi bylo jasné, že *budování Evropy bez nových demokracií je absurdní*. Jasné bylo i to, že rozhodnutí dilematu, zda střední a východní Evropa bude pro naši prosperitu nadějí nebo rizikem, záviselo na Společenství. *Abychom na tato očekávání odpověděli, měli jsme se lépe organizovat*. V okamžiku, kdy zmizela hrozba komunizmu, bylo třeba navázat i na původní cíle a ambice výstavby Evropy.

Připomeňme si tedy původní cíle Evropského společenství. I při často protikladných koncepcích a dokonce antagonistických metodách panoval konsenzus v některých prostých principech. Prvním byla nadřazenost míru a organizované shody nad nekontrolovaným vývojem a neshodami. Druhý spočíval na prosperitě dosahované díky společné ukázněnosti. A konečně třetí se odvíjel od odhodlání ovlivňovat vývoj ve světě, a stát se tak pólem autonomního rozhodování. Vůbec přitom nešlo o ukojení mocenských vidin, ale především o ochranu a další rozvíjení některých hodnot vlastních evropské mentalitě.

I když některé hodnoty sdílíme společně se Spojenými státy, vyjadřujeme je často s nezanedbatelnými nuancemi. A navíc, proč to nefčí, máme i některé specifické hodnoty, jimiž jsou *vlastní koncepce kolektivní organizace, liberalismus s důrazem na sociální rozměr, kultura odmítající být pouhým spotřebním předmětem*. Evropa tedy nemá žádný důvod k tomu, aby se zřikala civilizačního modelu, jehož je nositelkou, a aby se odkláněla od principů, které jí jsou vlastní a o něž by se měla podělit s národy celého světa.

Skutečné pouto Evropy a její originalita spočívají v tom, jaký význam od počátku přifkla kolektivním pravidlům při souběžném uznání významu soukromých zájmů. Společenství již v době Římských dohod odmítlo, a to i navzdory nemalým nátlakům, být pouhou zónou volného obchodu. Z toho vyvozují své přesvědčení, že když obhajují myšlenku Evropy politické proti Evropě technokratické, myšlenku Evropy solidární proti Evropě monetaristické, Evropy organizované proti Evropě vystavené všem nárazům, *pak jsem věrný odkazu zakladatelů Společenství*. Jsem tedy věrný plánu společného trhu proti těm jeho propagátorům, kteří by jej chtěli podle anglosaských představ přeměnit v pouhou zónu volného obchodu.

Události roku 1989 tedy měly podnítit zásadní změnu myšlení a logiky evropské integrace. A proto já osobně jsem doslova omráčen a konsternován, když vidím, jak Francie na

straně jedné velkolepě oslavuje dvousté výročí své revoluce a na straně druhé odvrací zraky od revoluce stejně veliké, k níž došlo ve východní Evropě.

Rok 1989 má v dějinách našeho kontinentu neméně význam než rok 1789.

Tak jsme si tedy ukázali, jak Evropa trestuhodně zabředla do nekonečné kontinentální občanské války, kterou budoucí historici zhodnotí jako *další stoletou válku*. A rovněž vidíme, jak se Evropané znovu zmocňují svobody, o níž byli ukřádeni. Byla-li demokracie znovunastolena v roce 1945 v západní polovině Evropy, pak pád berlínského zdi znamená, že principy osvícenců – důstojnost, svoboda a právo pro lidi stejně jako pro národy – znovu začínají platit na celém kontinentě.

Z toho též pramení dezorientace Evropy, jako by se Evropa probírala po dlouhé noci a ještě nevěděla, co přinese nový den. Evropa je tedy dezorientována do té míry, že namísto aby se sjednotila, tak uvažuje o návratu zpět, k Ekonomické a měnové unii, jejímž kritériím na konvergenci by vyhověla pouze Francie, Německo a země Beneluxu, avšak už nikoli Itálie, která je přitom zakládajícím členem Společenství.

Ano, je to tak! Právě Evropu bouráme. A dopustili jsme se přitom chyb tak závažných, že všichni jsou přesvědčeni o úpadku Evropy. Kdybych měl dost času, doložil bych toto tvrzení vývojem situace například v kultuře. Je to oblast, kde sice stále více hovoříme o evropském dědictví, avšak je to Amerika a její produkce, které se prosazují na našem kontinentě a stávají se jediným kulturním poutem. Podívejme se třeba na klíčovou otázku audiovizuální tvorby nebo na neméně důležitou otázku výuky živých jazyků. Před 25 lety – v roce 1968 – francouzští středoškolaři nejvíce studovali němčinu (23 %) a španělštinu (12 %). Dnes však podíl těchto jazyků poklesl na 9 %, respektive na 2 %. Tak vidíte, kam jsme došli! Tak málo jsme se starali o evropskou myšlenku, až jsme překvapení jejím ústupem do pozadí.

Z toho nám také jasně vyplývá, jak ti, kdož měli osvětlovat mínění a hýbat dějinami, zůstali v zajetí starých schémat, odvíjejících se od Jalty. Zůstali pod vlivem institucí zrozených během studené války, jež už ztratily svou „raison d'être“.

Tady musím znovu zopakovat, že Maastrichtská smlouva byla napsána, jako by ještě žil a vládl Leonid Brežněv, a navíc byla podepsána – jaká to symbolika! – právě v den zániku SSSR. Stala se tak iluzorní hrází, překotně postavenou proti toku dějin.

Pokud jde o její text, budme velmi otevření, abychom se k němu již nemuseli vracet. Diskuze byla uzavřena v okamžiku, kdy hlasování dvanáctky poskytlo tomuto dokumentu sílu práva. Je však ironií dějin, že tato právní sankce přišla až poté, kdy události odhalily její nerealizovatelnost. *Ekonomická a měnová unie pravděpodobně zemřela zároveň s krachem Evropského měnového systému v září 1993 a společná zahraniční a bezpečnostní politika dvanáctky byla pohřbena v Sarajevu.*

Stoupenci i odpůrci Maastrichtu jsou tedy postaveni před stejný rozpor mezi silou politického závazku vyžadovaného na evropských národech na straně jedné a nerealizovatelným charakterem smlouvy na straně druhé. *Maastricht existuje, ale zároveň je na smrt nemocný. A to je strašný paradox, z něhož musíme nalézt východisko. Maastricht jako takový je překonán, ale jeho přinejmenším teoretická inspirace může být dobrá k tomu, abychom se poučili z vlastních chyb a mohli pak nastínit lepší budoucnost. To je krásný sen, jehož se nemůžeme vzdávat.*

Nyní už víme, co Evropa neměla dělat. Již víme, že je nemožné do detailů plánovat život mnoha národů, které historie stvořila zároveň jako blízké i rozdílné. Jasně nám již je i to, že nemůžeme automaticky plánovat politiku těchto národů až do třetího tisíciletí. V první etapě si přece některé národy vyhrazují možnost váhat a vracet se zpět, jak to ukázalo např. rozhodnutí z Karlsruhe. Jiné národy zase přicházejí s novými požadavky, jednájí o výjimkách, důkladně diskutují o líteře i duchu toho, co mají podepsat. Na tom všem není nic skandálního, je to naopak normální věc, vyplývající z pravidel demokracie, z diskuzí i z pohytek každého národa.

Je to normální, ale tok dějin a životy národů byly někdy narušeny krásnými výrobními plány, postavenými na snech. Propříště je důležitý jasný náhled, neboť to, co bychom mohli nazvat „logikou Maastrichtu“, nakonec vytvořilo úhelný kámen celé evropské politiky. A tato falešná jistota nakonec oslabil celý kontinent.

Vyvodíme tedy poučení z této chybné epizody dříve, než nabude tragických rozměrů. *Nejdůležitější poučení: Můžeme mít jakékoli záměry, kalendáře a kritéria konvergence, avšak Evropa si vždy zachová svou geografickou, kulturní i politickou rozmanitost.* A pokud toto nebudeme respektovat, dojdeme k všeobecné divergenci.

Druhé poučení: Obrovskou politickou konstrukcí Evropy nelze zakládat na ekonomice. Byl to monumentální omyl, jenž mnozí považovali za úskok či lest. Byla to ostatně lest bídná, neboť se všechno sázelo na dědictví ekonomických konstrukcí a myslelo se, že tím se dosáhne pokroku v oblasti monetární a nakonec i politického sjednocení. Zapomnělo se, že politický rozměr se musí promýšlet od samého počátku.

Tato kolektivní otupělost je bezpochyby pochopitelná. Ale přišel úsvit nového dne a bylo třeba se probudit ze sna a znovu se postavit na zem. A tak tedy vidíme, že vše, co je kolem nás, musí být změněno.

Položme si tedy otázku: Jak můžeme Evropu vyvést z okraje černé díry, na němž se pohybuje?

II. Východisko: politická Evropa

Otázka je natolik závažná, že od nás všech vyžaduje serióznost a pokoru. Musíme se zbavit malicherných hádek a vzájemného zesměšňování. Ještě je čas smířit nadšení jedněch a obavy druhých, abychom dospěli k šťastné syntéze.

Jsem přesvědčen, že principy, které jsem čerpal od zakladatelů Evropy a které vzápětí nastíním, se mohou stát základem širokého konsenzu, jenž se nemohl prosadit při referendu v září 1992. Jsem přesvědčen, že mohou sjednotit velkou většinu těch, kdož hlasovali ano, jakož i těch, kdož hlasovali ne.

A. Principy

První z principů je velice jednoduchý – skončila éra osamělých národů. Evropa se tedy musí přeměnit v organizovaný celek svrchovaných národů, jež však nebudou izolovány a které se sjednotí a společně budou organizovat svůj ekonomický a sociální život a budou společně prosazovat politické iniciativy. Ostatně, kdo by nezatleskal krásnému citátu Katalánce Josefa Pla, čtenému králem Juanem Carlosem v Národním shromáždění: „*Hranice není rozmezím, ale je velkým otevřeným oknem.*“ Bylo by tedy zaslepeností, kdybychom se drželi staré koncepce, podle níž hranice jsou nástrojem uzavření a nikoli vzájemné výměny. Konec XX. století se bude vyznačovat spojením všeho druhu a nic už nesmí naše země dělit tak, jako nás oddělovala moře, pouště či pohoří.

Uvedu několik důkazů o tom, že staré pojetí hranic už neplatí. Po havárii lodi *Agmoco* Cadiz u bretaňských břehů se ropné skvrny objevily až u Azor, černobylský mrak ohrožoval Lotrinsko a prach ze středoevropských uhelných pánví usedá až u norských fjordů...

Navíc je třeba vidět, že národy jsou něčím víc než jenom nástroji stažení se do sebe, jsou především výsadním nástrojem demokracie. Neboť demokracie, kdy menšina přijímá zákon většiny, předpokládá existenci určitého společenství a pocit společně sdíleného osudu. Jedině na tomto základě mohou národy ovlivňovat chod dějin.

A ať nám přitom nikdo nevykládá o nezbytných rozměrech a o údajně kritické míře.

Ve srovnání s celým světem vypadá Evropská unie jako něco okrajového. Dnes zahrnuje méně než 5 % obyvatelstva světa a v roce 2015 to bude méně než 4 %. A tento demografický pokles ji přemění v malý ostrůvek světa, jenž za 25 let bude mít 8 miliard obyvatel. Potřebu rozšířit svůj kontinentální rozměr ostatně pocífuji i Spojené státy, které přitom mají silný vnitřní trh s 250 miliony obyvatel, a proto vytvořily sdružení NAFTA s 360 miliony obyvatel, což je něco tak velikého, o čem bychom měli přemýšlet. Ať už půjde o naše národy, či o naše malé koalice národů, nebudeme znamenat nic, pokud namísťo rozvíjení úspěchů budeme nuceni vzdát se našeho ohroženého dědictví.

Z prvního principu vyplývá i *princip druhý – nikdo na našem kontinentě nemůže a nesmí být vylučován z evropské integrace*, neboť pro Evropu více než pro kterýkoli jiný kontinent je

charakteristická vzájemná propojenost všech jejích částí, je to starý odkaz migračních vln, je to husté předivo ekonomických, kulturních, politických i lidských vazeb.

A kolikrát ještě bude třeba zopakovat, že tento princip platí pro všechny evropské země bez výjimky? Jestli jsme evropskou integraci začínali v šesti, pak v devíti, v desíti a ve dvaceti a pokud bychom chtěli skončit na počtu šestnáct nebo sedmnáct, pak by to bylo pohrdání geografickou realitou, vycházející z ideologického rozdělení kontinentu.

Byla by to urážka nejen zakladatelů, ale i všech, kdož je chtějí následovat, neboť jejich společným cílem nebylo a není sjednocení pouze těch zemí, které mají stejnou ekonomickou rozvinutost a výkonnost. *Jejich jediným kritériem byla a je příslušnost ke kontinentu, orientace na demokracii a vůle k integraci.*

Tak tomu bylo vždy a je tomu tak i dnes. Ostatně, kdyby tomu bylo jinak, mohli bychom mezi sebe přijmout Španělsko, pak Portugalsko a nedávno i Řecko? Když i tenkrát platila pouze ona tři kritéria, která jsem právě uvedl, tak proč bychom dnes měli vynalézat kritéria nová? *Proč bychom měli myšlenku Evropy transformovat a degradovat na sdružení bohatých zemí?*

Mohli bychom cílů evropské konstrukce, které jsem právě nastínil, dosáhnout, kdybychom se odmítli otevřít zemím střední a východní Evropy? Mohli bychom odmítnout na začátku 50. let Polsko nebo Československo, kdyby nebyly podrobeny jhu komunizmu?

Odpověď na poslední otázku je záporná. Nesmíme totiž zapomínat, že tyto země původně chtěly přistoupit na Marshallův plán a že jenom hrubý nátlak SSSR donutil Československo, aby se tohoto úmyslu zřeklo. Jakým právem bychom tedy dnes měli tyto země odmítat?

V této souvislosti se mi vybavuje následující přirovnání. Jednoho dne byla jedna rodina násilně rozdělena tím, že několik jejích členů bylo uneseno jako rukojmí. Roky ubíhaly, aniž by o zmizelých byly jakékoli zprávy. Ti však po několika letech dokázali utéci svým žalářníkům, a tak najednou buší na brány rodného domu. Uvnitř něho sedí u jídla ti, kteří zůstali na svobodě a těšili se prosperitě. Ti, když otevřeli dveře domu, tak proti sobě uviděli propadlé tváře lidí poznamenaných léty strádání. Následovalo vítání a objímání... Nakonec však padlo rozhodnutí, že je nechají na schodišti před domem, že jim poskytnou jen trochu peněz a slib, že budou do domu znovu přijati tehdy, až budou čisti, bohatí a až budou hezky vypadat...

A právě tak se dnes chováme my k zemím střední a východní Evropy! Už slyším námitku, že elementární realizmus vyžaduje posunout rodinnou sešlost na pozdější dobu. Tak mluví pan Jacques Delors – uznává sice oprávněnost kritiky naší němoty vůči východní Evropě, zároveň však tvrdí, že by bylo chybou dopustit se zaslepeného kolektivismu, aniž bychom měli připravenou celkovou koncepci postkomunizmu.

Já osobně mám přinejmenším dva důvody, abych věřil, že se můžeme dopustit neopatrností nebo hloupostí. Prvním je ten, že sami sobě chystáme strašná dramata, jejichž první příznaky již máme před svými dveřmi. Nejde jen o oblast pro niž jsme dříve používali název jihoslovanské země, nýbrž i o další zóny, kde odpovědí na náš egoizmus jsou tlaky na vytvoření monoetnických států. A k tomu dochází právě proto, že jsme tyto národy bezcitně ponechali napospas sobě samým a že ani od svých sousedů nedostaly žádný náznak otevřenosti či dokonce bratrské perspektivy.

Kdo by ostatně mohl zpochybňovat názor, že postkomunismus bude zákonitě velmi choulostivým obdobím? Není možné nevidět, že kdybychom byli pootevřeli dveře Jugoslávii, tedy zemi, jež se v řadě směrů zdála být zemí moderní – tady mám na mysli např. modernost a dynamiku města Sarajevo –, kdybychom této zemi, nacházející se mezi dvěma členy Společenství, dali signál, pak by její národy nebyly vydány napospas sobě samým a svým dávným antagonistům. Kolik takových dramát ještě budeme muset prožít, než bude pozdě na cokoli a než se objeví staré zlomeniny na nových místech, tedy než vše bude ještě nebezpečnější než dnes?

Druhý důvod, proč je zavírání dveří velkým omylem, je velice jednoduchý – početná a sjednocená rodina je totiž mnohem silnější, schopnější a perspektivnější než rodina ome-

žená na své měnové rezervy, která jedním okem sleduje vývoj na burze a druhým stav svého bankovního konta. *Stavět malou Evropu z malých částí, to by bylo dvojnásobným mrzačením této velké myšlenky!*

Jasně již bylo řečeno, že nikdy nelze vyvolat nadšení mladých úrokovými sazbami či kritérii konvergence.

Po pomalé sebevraždě Evropy, která, jak jsem již řekl, trvala déle než jedno století, bychom měli využít šanci, jež nám je dnes dána a jež je možná poslední nadějí ve světě, jehož vývoj není našemu kontinentu zrovna příznivě nakloněn. Touto nadějí je smíření a široké sjednocení mládeže. *Východ je naší novou hranicí a musí nás podněcovat stejně, jako kdysi Západ podněcoval zakladatele nové Ameriky.*

Hovořím-li o nezbytnosti otevření, mám na mysli nejenom otevření směrem na východ. Musíme totiž přijmout nejenom nové demokracie vzniklé po krachu sovětského impéria, ale i národy středomořské, bez nichž náš kontinent nikdy nemůže být ani stabilní, ani prosperující. *Omezovat Evropu na klub národů, jež se dostaly do bílého syndikátu, by bylo zpochybněním celých evropských dějin i jejího poslání.*

Posláním vaší generace je, abyste politikům jasně řekli: *Musíte a musíme celý kontinent sjednotit do Organizace Velké Evropy a ta nesmí být ve vleku starých historických dělení, ale musí spočívat na společně sdílených hodnotách.*

Evropa, stejně jako jiné světadily, nemá jasné a přesné přirozené hranice. Dříve existovali zeměpisce, kteří tvrdili, že Anglie nepatří k evropského světadilu, a totéž připouštěli i četní významní angličtí politici. A přece Velká Evropa musí zahrnovat i celou svou periferii! Musí tedy zahrnovat i západní ostrovy, Velkou Británii, Irsko, Island, ale také severní země – Norsko, Švédsko, Finsko a navíc i Estonsko, Litvu a Lotyšsko. Musí též zahrnovat, i když některým se to nebude líbit, Rusko, tohoto starého spojence Francie, bez něhož by na našem kontinentě nebylo trvalého míru. Součástí Evropy musí být i sousedé Ruska – Ukrajina a Bělorusko.

Když už jsme si nastínili celkovou evropskou architekturu, zamysleme se nyní nad hlavními úkoly a akcemi, tedy nad tím, čemu Napoleon říkával žula. Já nabízím dva úkoly, jež jsou nedělitelně spojené: mír, tedy politická vůle, a potom nový rozvoj, tedy myšlenku ekonomické dynamiky a společného růstu.

B. Instituce

Proces tvorby Evropské unie nemůžeme zastavit, ale musíme jej přizpůsobit jednak dlouhodobému cíli, jednak realitám národů. Zároveň s tím musíme začít organizovat celý evropský kontinent a tvořit společná pravidla Velké Evropy. *Je tedy třeba pomýšlet na splynutí dvou celků, na jejich postupné sblížení a neusilovat o individualistické přístupy, jež by byly recidivou minulosti. Stejně tak se musíme vyvarovat i těch obvinění, podle nichž stoupenci rozšíření Evropy usilují jenom o to, aby zabránili jejímu prohloubení.*

Tento dvojitý přístup musí být naplňován především na úrovni instituce.

1. Evropská unie

Všichni víme, že Evropská unie bude v příštím roce čelit institucionální výzvě. Vyzývá nás k tomu ostatně i Maastrichtská smlouva, jež na rok 1996 naplánovala uskutečnění mezivládní konference. Ale skutečnost nás nutí jednat jinak, a to nejméně ze tří důvodů. Především proto, že v posledních letech bylo téměř všeobecně odmítnuto technokratické fungování Společenství, i když tento přístup ještě přetrvává v měnové oblasti. Dalším důvodem je zapojení skandinávských zemí a Rakouska, jež si vynutí změny stávajícího systému, který byl vytvořen pro potřebu šesti zemí, ale který těžko funguje v rámci dvanácti a při dalším rozšiřování by již vůbec nemohl fungovat. A třetím důvodem je to, že pokud chceme přijmout zbytek Evropy, pak musíme obnovit i instituce.

Prvořadým cílem reformy tedy musí být demokratizace. Jde o to, vědět, jak jí dosáhnout. První teze, všeobecně považovaná za jasnou a velice rozšířenou, směřuje ke kontinuitě

s tím, co již bylo učiněno v minulosti. Znamená rozšíření pravomocí Evropského parlamentu, jakožto výlučného nástroje posílení demokracie.

Přitom narážíme na staré schéma vývoje institucí Společenství. Podle něho by Komise byla předobrazem vlády Evropské unie. Evropský parlament, vydávaný za zástupce „evropských obyvatel“, by si postupně přisvojoval výsady sněmovny. Rada ministrů, zastupující státy, by se přeměnila v Senát národů.

Takové schéma považuji za nevhodné a nebezpečné. Demokratická legitimita totiž spočívá na takových podmínkách, jakými jsou společná historie, společné hodnoty, jež mohou být garantovány jedině v národním rámci. Vytvořením Evropského parlamentu zbaveného skutečné legitimacy bychom zesílili riziko technokratizačních tendencí. To je důvod, proč musíme uvažovat o zcela jiné architektuře.

Nejprve je třeba vytvořit nejen rovnováhu, ale nespornou převahu Rady nad Komisí. To vyžaduje některé textové změny, zejména pak omezení monopolu Komise na návrhy. Dále je třeba zavést určitou pravidelnost do celkové práce Rady šéfů států a vlád, a to např. zavést jednání čtvrtletní, výhledově třeba i měsíční.

Pokud jde o moc legislativní a kontrolní, mohly by být rozděleny mezi dvě instituce, jež by fungovaly jako dvě komory. Parlament ve Štrasburku by mohl převzít roli Senátu, jehož pravomoci by v duchu vynikajícího návrhu Jimmyho Goldsmitha mohly spočívat jednak v ochraně principu subsidiarity, jednak v ratifikování návrhů národních parlamentů.

Navrhuji proto, aby pravomoci první komory měly národní parlamenty, jakožto jediné orgány s demokratickou legitimitou. Abyste mi dobře rozuměli, musím dodat, že nechci zpochybnit systém evropského zákonodárství. Usiluji o to, aby tento systém kolektivně a solidárně a v duchu občanství vypracovali představitelé jednotlivých států ve jménu svých národů. Pokud jde o moc kontrolní, ta by byla nejlépe zajištěna právě těmi institucemi, které budou v přímém kontaktu se svými voliči, které také reprezentují.

Ať nikdo nevykládá, že vytvoření takové kolektivní organizace není možné. Národní parlamenty se přece již začaly, i když nesměle a ne všude stejně, podílet na sjednocování norem Společenství. Ve Francii Národní shromáždění – stejně jako Senát – již uplatňuje nový článek 88 odstavce 4 Ústavy, který je oba opravňuje k tomu, aby stanoviska naší vlády objasňovaly při zasedáních Rady ministrů Evropské unie.

Bylo by žádoucí doplnit reformu podle vzoru Velké Británie, kde platí princip parlamentní výhrady. Tím bychom vytvořili skutečně organickou vazbu mezi národními parlamenty na straně jedné a orgány Společenství na straně druhé. Vybízí nás k tomu i Maastrichtská smlouva, jež předpokládá lepší koordinaci mezi parlamenty členských zemí dvanáctky. Dobrým příkladem hodným následování je nedávný návrh předsedy belgického Parlamentu na sjednocení zahraničních výborů a zpravodajů parlamentů všech dvanácti zemí za účelem společného posouzení dvou otázek: ratifikace dohod o Evropském hospodářském prostoru a přidružení Polska a Maďarska.

2. Organizace Velké Evropy

Tyto návrhy na reformu institucí Společenství nás nezbavují úkolu vytvořit organizaci celého kontinentu, která by symbolizovala a materializovala jeho znovusjednocení.

Máme proto spoustu důvodů, z nichž jsem zatím uvedl ty, které mají charakter principů, a dále uvedu ty, jež mají charakter naléhavosti.

Kdo by neviděl, že se některé země střední Evropy již pokusily natrvalo opustit evropskou dráhu. Některé znovu dopřávají sluchu nostalgii a kajicné komunistické minulosti, jiné se zase naopak vrhají do náruče krajního liberalismu. Některé dokonce hledají ty způsoby vlády, které obsahují příměsi skutečného fašizmu.

Do očí dnes bije ta skutečnost, že evropský kontinent je ze všech nejméně organizován. Mohu to formulovat i tak, že je mnoho institucí, které si vzájemně protřečejí či konkurují, až to vede k anarchii a bezmocnosti. Navíc se do činnosti řady evropských institucí vměšují vnější vlivy, jako by Evropa – na rozdíl od Severní či Jižní Ameriky – nebyla schopna řídit sama sebe.

Existuje již tolik institucí, že se v nich nikdo nevyzná: Rada Evropy, Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE), Evropské hospodářské sdružení a Evropská unie, NATO, Západoevropská unie, Evropské sdružení volného obchodu (ESVO), Společný evropský hospodářský prostor, s nimiž je spojována řada plánů na vytvoření federace a konfederace. A tak mohl generální tajemník OSN Butrus Butrus-Ghálí dojít k závěru, že neexistuje žádná regionální evropská organizace schopná „představovat celý kontinent a nic jiného než kontinent, což je nedostatek o to závažnější, že v Evropě koncem století nacházíme ohniska nejnepokojivějších konfliktů!“

Ve skutečnosti právě ti, kdož se nejvíce rozhořčovali nad nemohoucností Společenství v průběhu jugoslávské krize, podcenili rozhodující faktor, kterým je neexistence společné organizace, jež by měla v oblasti bezpečnosti legitimitu pro celý evropský kontinent.

Z toho vyplývá jednoduchý závěr – existuje-li Organizace amerických států nebo Organizace africké jednoty, je to na základě Charty OSN, která prostřednictvím svého článku 52 podporuje vytváření regionálních obranných uskupení.

Stačí říci, že Evropa musí skoncovat se svou dlouhotrvající nemohoucností a neschopností? Stačí říci, že potřebujeme urychleně vytvořit něco na způsob Evropské rady bezpečnosti?

S tím jsou však neoddelitelně spojeny dva problémy – Spojené státy a Rusko.

Víme přece, že mnohé státy střední Evropy vyjádřily – jednak z obavy před obnovou ruského imperializmu, jednak proto, že není jiná alternativa – přání být přijaty do NATO. Tak nastala skutečná hodina pravdy. Zachování NATO v jeho stávající podobě se stává čím dále více anachronickým proto, že se změnila situace v Evropě i ve Spojených státech, které, jak ukázala krize v bývalé Jugoslávii, již nemohou zaručit mír na starém kontinentě. Odhodlání zachovat si statut jediného světového čteníka již není slučitelné s prioritou Clintonovy administrativy, protože touto prioritou je pacifikace a koheze americké společnosti. Ostatně je přinejmenším paradoxní, že evropské státy, které Severoatlantické alianci poskytují 80 % početních stavů konvenčních sil, nejsou zastoupeny v hlavních vojenských velitelstvích. To vše je nelogické a nadále to tak nemůže zůstat. Čím dříve jasně vyhlásíme nezbytnost skoncovat se současným stavem, tím rychleji Evropa spolu se svým přirozeným spojencem, jímž jsou Spojené státy, najde nástroje politické solidarity a vojenské rovnováhy.

Pokud jde o Rusko, jeho kontinentální rozměr a krize, které jím zmítají, se nesmějí stát záminkami pro jeho vyloučení, ale naopak musejí být argumenty pro jeho rychlé přidružení, stejně jako pro přidružení jemu blízkých republik. Na kontinentě nebude ani stabilita, ani autentická demokracie bez Ruska, bez jeho demografické, ekonomické a politické váhy. Přítomnost Ruska, Ukrajiny a Běloruska nejenže znovu se rodící evropskou myšlenku neoslabí, ale bude zárukou toho, že Evropané berou svůj osud do vlastních rukou.

Vytvoření evropské bezpečnostní organizace je stále naléhavější proto, že dnešní koncepce bezpečnosti je zcela nová a neobsahuje jen pouhé vojenské aspekty. Zahrnuje ekologické hrozby, zvláště pak bezpečnost jaderných elektráren, která zajímá všechny evropské země. Tomu nás naučil Černobyl!

Proto by tedy organizace Velké Evropy měla na sebe převzít všechny bezpečnostní aspekty – nejen koordinaci ozbrojených sil, ale také strategické myšlení, výměny mezi vojenskými štáby, hodnocení rizik, sledování konfliktů a jejich prevenci, reglementaci obchodu se zbraněmi a bezpečnost jaderných elektráren. To vše by měla zastřešovat Evropská rada bezpečnosti, jež by jednala na základě principů Charty OSN. Tato rada by mohla mít několik stálých (4–5 velkých evropských mocností) a několik rotujících členů.

Bezpečnost Evropy by tedy spočívala na jasném vymezení rozdělení odpovědnosti mezi Evropskou unií, Západoevropskou unií a Organizací Velké Evropy. Evropská rada bezpečnosti by mohla disponovat silami rychlého nasazení, jejichž vzdušně-výsadkové jádro by tvořil evropský armádní sbor. Námořní jádro by pak tvořila kombinovaná středomořská flotila, přičemž jeho předobrazem by se mohla stát „Sharp Guard“, operující v Jaderském moři v rámci embarga vůči bývalé Jugoslávii.

Takové jsou tedy náměty na jednání velké konference, o níž hovořil E. Balladur v Národním shromáždění a která by se mohla sejít na úrovni všech evropských zemí. Ta by

se vyjádřila především ke koordinovanému rozvoji kontinentu, přičemž jedině ekonomický růst a plná aktivita mohou z evropské myšlenky vytvořit skutečnou naději pro národy.

III. Východiska: ekonomická Evropa

O Evropě ekonomické platí totéž, co o Evropě politické. Hluboký zmatek Evropanů má své kořeny v chybné metodě a v tragickém nepochopení dějin. V době, kdy se priority nacházejí na východě, Společenství se obrací na západ. V době, kdy 70 % Evropanů vyjadřuje své obavy z nezaměstnanosti, Společenství buduje utopické řešení v podobě jednotné měny. Doba tedy vyžaduje, abychom vytvořili základy naší stavby.

Ano, myšlenka ekonomické Evropy je v současné krizi naléhavější než kdykoli předtím, neboť se tato Evropa nemůže stáhnout sama do sebe a vytvořit pevné monetaristické jádro. Ekonomickou Evropu můžeme vytvořit pouze za toho předpokladu, že odpovíme na obrovská očekávání nových demokracií na východě.

Hospodářský rozvoj Evropy se tedy ubírá stejnými cestami jako její politický vývoj. Musíme dosáhnout *souběžného oživení uvnitř Společenství a zároveň i otevření na východ, neboť tyto dva trendy jsou neoddělitelné.*

A. Opětné dosažení hospodářského růstu a zaměstnanosti

Jacques Attali nedávno prohlásil: „Maastrichtská Evropa je jako kreslené postavy Tex Avery, které utíkají i poté, co již doběhly ke skále.“ Zůstanu u tohoto přirovnání a nejprve popíšu onu skálu, abych na ni později vylezl.

Jaké jsou problémy a hrozby současné ekonomické Evropy?

Vyděme přitom z faktů a z několika zjednodušených, ale důležitých konstatování.

Konstatování první: Evropa není jedinou oblastí, jež prochází obdobím hospodářského poklesu, ale právě pro ni je tento pokles typický. *Náš kontinent spolu s Afrikou sdílí smutnou výsadu zón s trvalou recesí, přičemž obě tyto zóny se nacházejí mezi dvěma rychle se rozvíjejícími oblastmi – Amerikou a Asií. Jestliže ekonomická aktivita v Evropě již čtyři roky stagnuje, pak ve Spojených státech vzrostla o 3 % a v Asii o 8 %. Je to podivný zvrat, jež dokáže vysvětlit pouze dějiny. Evropa, která světu dala příklad úspěšné regionální integrace, se v roce 1991 stala brzdou světového růstu, a to právě v okamžiku, kdy se objevily dynamičtější organizace, jako je např. NAFTA, ASEAN a MERCOSUR.*

Konstatování druhé: *Toto zpomalení hospodářského růstu se okamžitě odrazilo v růstu nezaměstnanosti. Podle nejpříznivějších předpovědí bude mít Společenství v roce 1994 celkem 23 milionů nezaměstnaných a podle příznání Jacquese Delorse jejich počet do konce století stoupne na 30 milionů. Míra nezaměstnanosti by tak v Evropě mohla v roce 2000 dosáhnout 16 %, zatímco v Japonsku se ustálí na 2 % a v USA na 6 %.*

Konstatování třetí: *Strach z nezaměstnanosti těžce doléhá na ekonomickou a sociální rovnováhu všech evropských zemí. V roce 1993 poklesly investice o 10 % a byl oslaben výzkum. Špatný je i demografický vývoj. V následujících 30 letech země Společenství ztratí 13 milionů lidí mladších 20 let a naopak budou mít 21 milionů lidí starších 65 let. Tato kolektivní sebevražda je bezprostředním vyjádřením toho, že Evropané ztratili víru v budoucnost a že jsou to zejména mladí lidé, komu Evropa nenabízí nic jiného než válku všech proti všem, jen aby unikli pekelné spirále nezaměstnanosti a nepotřebnosti.*

Konstatování čtvrté: *Evropa nejenže nikdy nedocenila ekonomické výzvy, které před ní vyvstaly, ale navíc vždy zavrhlá i ty chvílky, kdy uvažovala o soudržné ekonomické a obchodní politice, čehož smutným svědectvím je i chování Komise při jednáních GATT předtím, než se Rada ministrů na podnět Francie pokusila vzít záležitost do vlastních rukou. Pak se však jediná vyslovená odpověď, kterou byla jednotná měna, ukázala do té míry nereálnou, že dnes jsme svědky urychlené racionalizace měnové politiky a že se Evropský měnový systém, vytvořený původně s cílem odvracet měnový dumping, nakonec přeměnil ve stroj na výrobu devalvací. Pod nesmyslnou a iluzorní zástěrkou politického*

zkrocení znovusjednoceného Německa nakonec jednotná měna ekonomicky škrtí celý zbytek Evropy.

Současná slepá ulička není dílem náhody ani plodem nepříznivého vývoje událostí. Je zákonitým důsledkem *dvou kardinálních omylů*, jejichž dopady se vzájemně umocnily, a tak zruinovaly potenciál růstu evropských ekonomik. *Chci tedy znovu hovořit o jednotné měně a o ultraliberalismu, které rozhodujícím způsobem ovlivnily vývoj Společenství v posledních letech.*

Běžně se říká, že jednotná měna dnes nemůže být zpochybněna tím, že v platnost vstoupí Maastrichtská smlouva. Toto tvrzení je však mylné, neboť *jednotná měna vstoupila v platnost ještě dříve než zákon*. Potvrdilo se to mj. i zhroucením Evropského měnového systému v srpnu 1993. Odpovědnost za to nepadá na hlavy mytických spekulantů, ale na hlavy politických vůdců, kteří – v rozporu s vývojem doby – byli posedlí myšlenkou absolutní priority měnové politiky před reálnou ekonomikou.

Je nejvyšší čas, abychom celou věc postavili z hlavy na nohy. *Silná ekonomika tvoří silnou měnu a nikoli naopak*. Dokonale to pochopily USA a Japonsko, stejně jako Korejská republika a Tchaj-wan, asijské obchodní mocnosti, které svou měnu přeměnily ve zbraně hospodářské války ve službách svého průmyslu a zahraničního obchodu.

Také druhý kardinální omyl Evropy vyplývá z této ultraliberalní posedlosti, jež zneemožnila prosazování soudržné obchodní politiky vůči Spojeným státům, Japonsku a mocnostem z jihovýchodní Asie. V této souvislosti často slyším názory mých odpůrců, kteří ze mne dělají stoupence protekcionismu, nacionalistu a obnovovatele populizmu. Tyto slogany nejenže jsou špatné, ony navíc vyjadřují pohrdání pravdou a nedostatečnou úctou k veřejné diskuzi.

Buďme i tady jasní. Já jsem stoupencem liberalizace mezinárodní výměny, ale musí to být výměna vyrovnaná, založená na stejných právech a povinnostech všech národů. A proto dnes konstatuji, že nejhlasitějšími obhájci volného obchodu jsou právě ty státy, nejsilněji prosazující protekcionistickou politiku. Dále tvrdím, že již dvacet let probíhá skutečná válka, jejíž jednou z nejzvrácenějších zbraní je měnový dumping a že největšími specialisty na její používání jsou Spojené státy a asijské obchodní mocnosti.

Navíc jsem pevně přesvědčen o tom, že nekonečná jednání, vedená už od roku 1986 s cílem stanovit nový režim mezinárodní výměny, nakonec povedou k velkým nerovnováhám, které vyústí v ještě vážnější nepořádek.

A jsem opravdu antiamerický, když uznávám určující roli Spojených států v budování míru a prosperity po roce 1945, ale když zároveň varuji před jejich pokušením chovat se jako supervelmoc, před takovým jednáním, které by od Somálska až po GATT mohlo vést k novým tragédiím?

Jsem antievropský, když konstatuji, že se během jednání GATT neprojevuje diplomatický rozměr Společenství a že toto Společenství je navíc lhostejné k monetárnímu a sociálnímu dumpingu? Společenství zatím neumí reagovat na slavné články 301, 301 super a 301 speciál amerického obchodního kodexu. Kromě toho je jediným uskupením svého druhu, které zavírá oči před obchodními zpronevěrami. Je netečné vůči požadavkům Spojených států a Japonska, které usilují o to, aby se nejednalo o námořní dopravě a finančních službách. Společenství je přesvědčeno o svém poklesu a již dopředu počítá s ústupky tím, že reformuje společnou agrární politiku, aniž by předkládalo své vlastní požadavky.

To vše jsou tedy důvody, proč se zasazují za vytvoření Světové obchodní organizace, která by všem národům poskytla stejnou šanci přístupu na světové trhy a nástroje sladěného rozvoje. Konec studené války nás ostatně nutí i k tomu, abychom přehodnotili organizaci světového obchodu s cílem racionálního a promyšleného otevření trhů rozvojovým zemím, což by vytvořilo předpoklady pro koordinovaný a synergický rozvoj.

Tím chci říci, že věrohodnost Evropy bude záviset na její schopnosti nalézt cestu růstu a tvorby nových pracovních příležitostí. Nejprve je tedy třeba psychologický šok, abychom vyšli ze spirály deprese, v níž jsme uzavřeni již čtyři roky. Dále je třeba vytvořit základy nového způsobu rozvoje Společenství. Toho dosáhneme jedině za cenu, že bude

ochraňována důležitá vymoženost, o níž všichni tvrdíme, že je největším úspěchem poválečného vývoje světa.

Navrhují, abychom co nejrychleji přijali tři následující naléhavá opatření.

Prvním opatřením by mělo být rychlé a výrazné snížení úrokových sazeb. Evropa je dnes jediným kontinentem s trvalou recesí. Je také jediným kontinentem, kde úrokové sazby zemí napojených na marku oscilují mezi 4 % až 6 %, zatímco ve Spojených státech jsou lehce negativní a v Japonsku se blíží k nule. Tyto dva jevy – ekonomická recese na straně jedné a přemrštěné úrokové sazby na straně druhé – jsou vzájemně propojeny. Snížení úrokových sazeb tedy zůstává prioritou číslo jedna. Od okamžiku, kdy se neuskutečnil odchod marky z Evropského měnového systému, pocítujeme potřebu využívat manévrovacích marží vzešlých z krize v srpnu 1992 a musíme nechat dýchat naše podniky. Příkazem doby je vyjít ze situace, která je doslova surrealistická. Kdybychom to neučinili, pak bychom nadále „vyráběli“ nové nezaměstnané a podstupovali bychom riziko, že společně zničíme evropskou stavbu.

Druhou sérií naléhavých opatření představuje návrat k reálné ekonomice a k nemonetárním proměnným. Evropa totiž potřebuje investiční a vědeckovýzkumnou politiku. Neobejde se bez velkého úsilí v infrastruktuře služeb, dopravy a spojů. Přestaňme už jednou mluvit o kritériích konvergence, o nichž každý ví, že jsou neuplatnitelná v současné etapě. Soustředme se na vytvoření nových pracovních příležitostí, na chod našich továren a na uspokojování potřeb podniků a spotřebitelů.

Abychom toto úsilí mohli financovat, je zapotřebí *třetího opatření – rozsáhlého plánu oživení.* Aby však toto oživení mělo smysl, je třeba, aby bylo rychlé a rozsáhlé a abychom vyvodili poučení z evropské iniciativy z roku 1992, která nakonec nenašla konkrétní vyústění. Musí se tedy jednat o úsilí, slučující jak odhodlání, tak i metodu.

Evropské oživení bude mít smysl a účinnost jedině za té podmínky, že bude vycházet z politického odhodlání a že bude doprovázeno společnou akcí států. Nástroje a techniky pro toto řešení máme k dispozici. V bankovní oblasti jsou to zejména BEI a BERD, a tak zbývá, abychom se dohodli na základních modalitách.

Jednak je třeba, aby zdroje byly čerpány na úrovni Evropy, jednak je třeba, aby byly poskytovány státům a aby se tedy vyhnuly technokratům. Při splnění této podmínky by se jejich výše mohla pohybovat mezi 100 miliardami ECU, které navrhl prezident Mitterrand, a sumou 250 miliard ECU, představující 4 % hrubého domácího produktu zemí Společenství, jak navrhla Edmond Malinvaudová.

Tato naléhavá opatření se mohou prosadit pouze za toho předpokladu, že budou součástí společného odhodlání Evropanů vzít svůj osud do vlastních rukou. *Znovudosazení ekonomické identity Unie se musí organizovat na základě tří projektů – společné měny, sociální rovnováhy a přednostní orientace na Společenství.*

Jak jsem už řekl, jedním z nejneštějnějších důsledků společné měny byl krach Evropského měnového systému, který od roku 1979 zajišťoval měnový mír v Evropě. Tento pružný a účinný systém, spojující měnovou stabilitu a autonomii hospodářské politiky jednotlivých států, se osvědčil. Je proto žádoucí, aby byl znovu obnoven, avšak za podmínky výrazného zúžení fluktuálních marží. Jedině tak se můžeme vyhnout opakovaní krize z léta 1993, kdy došlo k závodům v devalvaci libry, liry a pesety.

Tato měnová regulace by nám umožnila pragmatický a postupný vývoj směrem k vytvoření společné měny, jejímž řízením by se mohl zabývat Evropský měnový ústav. Poté bychom však museli nadále dodržovat správné pořadí – jakékoli opatření v měnové oblasti by bylo pouze důsledkem politické unie a ne naopak.

V každém případě chci zdůraznit, že systém společné měny, od samého začátku podporovaný Edouardem Balladurem, nabízí všechny přednosti společné měny, aniž by obsahoval její nevýhody. Evropským ekonomickým aktérům nabízí stabilní monetární nástroj, jenž účinně omezuje měnová rizika a transakční náklady. Zároveň s tím ochraňuje národní měny a umožňuje jim, aby se vyhnuly vytváření nových napětí na kapitálových trzích.

Ostatně ve jménu čeho bychom měli na německém národu, vystaveném těžké zkoušce znovusjednocení, požadovat, aby se zřekl své měny, která sehrála klíčovou roli ve třech

důležitých obdobích německých dějin, a to v 19. století v době Zollverein, v roce 1949 po dobu trizonie a v roce 1990 při měnovém sjednocení? *Francie byla vytvořena na základě svého státu, Německo zase na základě své měny.* Tak to bylo a je to třeba respektovat. Proto považují za dost lehkovážné ty, kteří chtějí Francii zbavit jejího státu a Německo jeho měny. Budeme-li národům něco vnucovat, pak můžeme pomáhat démonům, kteří krvavě poznamenali dějiny Evropy.

Poté co se vyrovná s obchodními pravidly hry (tím, že vytvoří velký společný trh) a s měnovými pravidly hry (tím, že vytvoří Evropský měnový systém), Společenství bude muset vypracovat i sociální pravidla hry. Jejich nezbytnost vyplývá i z takových událostí, jakou byly subvence Bruselu na omezení pracovních míst v zemích, které se těší nejvyšším mzdám a nejlepšímu systému sociální péče. Tady mám na mysli i 5 miliard franků poskytnutých firmě Volkswagen, aby mohla v Portugalsku vyrábět vozidlo, jež je konkurentem vozu Espace, vyráběného firmami Renault a Matra. Taková opatření by nakonec mohla vést k dalším ztrátám pracovních příležitostí ve francouzském automobilovém průmyslu.

Pojem sociální ekvivalence musí být podřízen ústřednímu cíli – využití všech možností pro tvorbu pracovních příležitostí a odstranění všech nerovností mezi nabídkou pracovních míst a poptávkou po nich. Boj proti nezaměstnanosti se musí stát kategorickým imperativem nejen ekonomické, ale veškeré politiky Francie i celé Evropy. Tváří v tvář americkému modelu sociální deregulace a japonskému modelu založenému na dualismu trhu práce musí EU zformulovat nový model směřující k dosažení plné aktivity. Ten však nesmí spočívat na rozbití našeho stávajícího systému sociální péče, ale naopak musí umožnit pokles pracovních nákladů cestou reformy způsobů financování sociálních systémů a nárůst pracovních míst v chráněných sektorech.

Posledním pilířem ekonomické Evropy je priorita zájmů Společenství. Všechny úspěchy od podepsání Římských smluv, a to zejména v zemědělské politice, byly dosaženy právě díky tomuto principu. A také systém sociálního zabezpečení by se minul svým účinkem, kdyby ozdravení vnitroeuropejské konkurence nekráčelo ruku v ruce s umravňením mimoevropské konkurence.

Evropa je a zůstane nejotevřenějším kontinentem. Ale její životní úroveň a systém sociálního zabezpečení se zhroutí, pokud nebude brzděn příliv zboží z těch zemí, které podceňují sociální a ekologické aspekty průmyslové výroby. *Proto trvám na myšlence zavést do daně z přidané hodnoty i sociální a ekologickou taxu, jejíž výtěžek by byl přímo určen na rozvojovou pomoc.* A pokud se týká ekonomických vztahů Evropy s vyspělými zeměmi, ty by se zařadily do rámce nové Světové obchodní organizace, jejíž význam a naléhavost jsou dnes všeobecně uznávány.

Toto jsou tedy mé návrhy na upevnění svalů i nervů oslabeného těla Společenství, které navíc stojí před historickou výzvou ze strany zemí někdejší sovětské říše a nových demokracií, jež na jeho brány marně buší již od roku 1989.

B. Otevřít se novým demokraciím

Otevření Evropy novým demokraciím je pravým opakem útěku vpřed a není ani krokem k rozbití Společenství. Jde naopak o posílení Evropy. Toto otevření je totiž výjimečnou příležitostí k opětovnému dosažení rozvoje a růstu západoevropských ekonomik.

Otevření našich východních hranic je morálním požadavkem a životním zájmem, a to i s vědomím rizik sociální nestability a výbušnosti typických pro postkomunismus. Toto otevření samozřejmě nemůže být totální, okamžité ani bezpodmínečné, nemůže být anarchické. Myšlenka Evropy může být nosná pouze v tom případě, že nabízí jasnou perspektivu a originální organizaci.

Abychom si odpověděli na otázku, co je možné, zvažme nejprve minulost a současnost. Minulost, to byl Marshallův plán a jeho tři geniální myšlenky: rozsáhlá ekonomická pomoc v hodnotě 3 % hrubého domácího produktu USA, propojení této pomoci s postupným odstraňováním překážek západoevropské obchodní výměny – to bylo považováno za základní mírové pouto mezi Francií, Velkou Británií a Německem – a konečně vytvoření velkého odbytiště pro zboží amerických zbrojovek, které prošly konverzí na výrobu výrobních zařízení.

Nyní posuďme současnost podle příkladu Německa, jež v zájmu financování zemí bývalé NDR přijalo velmi těžké deficity; jednalo se o hodnotu 150 miliard marek ročně. Vývoz výrobních zařízení ze západního do východního Německa dosáhl jen v roce 1992 hodnoty 33 miliard marek. To nám dokazuje, že je možné mobilizovat velké částky pro pomoc novým demokraciím. Doba vyžaduje, bychom byli štedří. *SRN byla na sjednocení Německa sama. Nedopusťte, aby i na sjednocování Evropy byla sama.*

Navrhují promyšlené otevření evropského trhu. Samozřejmě nemůže jít o plné otevření, protože to by nás zruinovalo zejména v sektorech s vysokým podílem práce. Já tedy navrhuji iniciativu ve třech směrech:

– Nejprve by bylo třeba jednat o kvótách zboží, které bychom pustili na náš trh. Cílem musí být postupné, etapovité otevření našich trhů, aniž bychom přitom destabilizovali naše národní ekonomiky. Zároveň bychom v těch zemích měli znovu investovat takovým způsobem, aby se tyto země staly odbytišti našich výrobků.

– Dále bychom měli liberalizovat vnitřní výměnu v zemích východní Evropy s cílem pacifikace vzájemných vztahů mezi jejími národy. Všem těm, kteří by mě chtěli obvinít, že navrhuji oživení RVHP, namítám, že by se tato zóna měla organizovat na základě svobody a respektování národní svrchovanosti. Navíc snaha o smíření těchto zemí není o nic méně realistická, než byla dva roky po skončení poslední světové války snaha o smíření Německa s Francií.

– Od počátku by mělo být zcela jasně řečeno, že by cílem obou zón – západní i východní – bylo vytvoření velkého evropského trhu, spočívajícího na homogenních národních ekonomikách.

Tato architektura není vůbec utopická. Je inspirována nejen mimořádným úspěchem Marshallova plánu, ale také některými dohodami, již uzavřenými s Ruskem, Československem, Maďarskem a Polskem v oboru chemie, železářství a produkce hliníku. *Cílem je systemizovat tyto zkušenosti a zasadit je do sourodého ekonomického rámce, tedy do rámce, který by byl nadějí pro hospodářské oživení a růst zaměstnanosti pro všechny státy východní i západní Evropy.*

Tento nový cíl by rovněž umožnil vyjasnění dlouholetého sporu, zda máme usilovat o prohloubení, nebo o rozšíření Společenství. Zcela jasně bych odpověděl všem těm, kdož otevření vůči východu vydávají za velkou hrozbu pro Společenství. Pokračujeme ve výstavbě Evropy a dejme přitom zemím střední a východní Evropy možnost, aby dosáhly stejného stupně rozvoje a sociálního zabezpečení jako západní Evropa. Základ politické unie spatřujeme v tom, že zemím, v nichž se zhroutil komunismus a které se stávají novými demokraciemi, poskytneme rámec pro rozvoj výměny.

* * *

Takové jsou tedy hlavní rysy Evropy, kterou si přeji. Vidím ji jako Evropu svobodnou, založenou na respektování všech národů, které ji tvoří, jako Evropu suverénní, která bude pánem svého osudu. Vidím ji rovněž jako Evropu solidární, soustředěnou na svůj rozvoj a jako Evropu sjednocenou, jako dědičku svých dějin a realizátorku politického plánu, plánu Velké Evropy.

A za nejlepšího nositelku plánu Velké Evropy považuji Francii. Zemi, o níž generál de Gaulle již v roce 1963 řekl: „Je zemí, která již dlouho věří, že přijde den, kdy skutečné uvolnění a čestná dohoda umožní od základu změnit vztahy mezi Východem a Západem, a která, až tento den přijde, dá tvůrčí návrhy v zájmu míru a rovnováhy Evropy.“

A tento den již přišel.

Poznámka: Projev byl přednesen na Univerzitě Paris - Dauphine, 1. prosince 1993.